

О.В. РОМАНЕНКО

Національний університет внутрішніх справ

УДК 159.9:316.6-057.36

СОЦІАЛЬНІ НАСТАНОВИ ПЕРСОНАЛУ ОВС ЩОДО ЗАХОДІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЇХ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуті соціальні настанови фахівців основних видів діяльності в межах ОВС щодо різноманітних способів допомоги з боку Центрів практичної психології при УМВС України в областях в їх професійній діяльності.

Специфіка оперативно-службової діяльності як така, що містить у собі постійно підвищений фактор ризику, напружене виконання завдань в умовах недостатньої, невизначеної інформації, дефіциту часу, високої відповідальності за їх результати, ставить перед органами й підрозділами внутрішніх справ завдання, які зможуть вирішуватися успішно лише при відповідній організації їхнього психологічного забезпечення.

Під системою психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів системи Міністерства внутрішніх справ України розуміється сукупно погоджена діяльність спеціальних підрозділів психологічного забезпечення, науково-дослідних установ, навчальних закладів, практичних органів ОВС і внутрішніх військ МВС України, яка спрямована на підвищення ефективності оперативно-службової діяльності й боєздатності шляхом цілеспрямованого використання науково-обґрунтованих форм, методів та засобів професійної психології.

Створення в 1996 році системи психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України було обумовлено необхідністю:

- якісного професійного відбору кандидатів на службу в ОВС України;
- збереження людського потенціалу, підтримки високого рівня професійної готовності та боєздатності персоналу ОВС;
- якісного вирішення оперативно-службових завдань та ефективного функціонування всієї системи ОВС;
- зведення до мінімуму втрат від впливу на правоохоронців несприятливих для життя й здоров'я психогенних факторів.

Розробка й розгорнення цілісної системи психологічного забезпечення набуває особливого значення в сучасних умовах росту професійних вимог до особового складу правоохоронних органів.

Психологічне забезпечення є практично новою формою супроводу оперативно-службової діяльності в системі МВС України й тому вимагає подальшої ґрунтовної

розробки наукових засобів професійної психології, нормативних документів, державних стандартів, методичних і навчальних посібників, технічних завдань на апаратуру, оптимальної організаційної структури психологічної служби й системи підготовки кадрів до потреб служби.

Відсутність досвіду в застосуванні психологічних знань змушує Міністерство внутрішніх справ проводити постійний пошук найбільш ефективного і якісного використання професіоналів-психологів у справі боротьби зі злочинністю та її профілактики. Це проявилось в безперервному, протягом останніх років, реформуванні психологічної служби в системі МВС України.

На жаль, не завжди процес такого реформування служби проходив з урахуванням потреб представників різних служб міліції. Для вирішення питань більш тісної взаємодії практичних працівників ОВС і психологів, нами й було проведено дане дослідження.

Об'єктом дослідження було обрано психологічний супровід оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України. Предметом дослідження – соціальні настанови персоналу ОВС, щодо заходів психологічного супроводу оперативно-службової діяльності. Метою дослідження було з'ясування бажаних для представників основних видів діяльності в межах ОВС способів взаємодії з фахівцями Центрів практичної психології при УМВС України в областях.

Ґрунтуючись на результатах широкомасштабних досліджень, проведених Науково-методичним центром проблем медичного забезпечення МВС РФ, Академії управління МВС Росії [1, с.48-54], ми виділили наступні основні види діяльності в межах ОВС.

1. *Оперативно-розшукова діяльність*. Є основною для працівників карного розшуку, БЕЗ (відділ боротьби з економічними злочинами), підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, оперативно-розшукових підрозділів і відділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків та деяких інших служб. Віднесення цих досить різних за об'єктом і завданнями спеціальностей до однієї категорії пов'язане з тим, що тільки для фахівців цих служб оперативно-розшукова діяльність є основною й загальною за

психологічним змістом.

У них, певною мірою, схожі:

- методи вирішення оперативно-тактичних завдань;
- організація документування злочинних дій;
- прийоми дотримання конспірації;
- тактика слідчих дій;
- прийоми аналізу криміногенних факторів і оперативної обстановки;
- методи психологічного впливу на людей і встановлення довірчих відносин;
- прийоми й методи оперативно-розшукової діяльності;
- технічні засоби;
- методики використання спеціальних сил і засобів у боротьбі зі злочинністю та інше.

2. *Профілактична діяльність.* До неї можна віднести дільничних інспекторів міліції, інспекторів у справах неповнолітніх та інших фахівців, основна діяльність яких спрямована не на розкриття й розслідування злочинів, правопорушень або ліквідацію наслідків надзвичайних подій, а на профілактичну роботу з населенням, з метою запобігання правопорушень і злочинної діяльності. Ключова функція - активне спілкування з різноманітними прошарками населення й виявлення потенційно небезпечних ситуацій.

Досить загальними для цього виду діяльності є:

- методи щодо виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень і злочинів;
- прийоми контролю за особами, стосовно яких встановлені обмеження;
- прийоми гласних і негласних заходів;
- порядок розгляду й вирішення пропозицій, скарг і заяв громадян;
- взаємодія з громадськими організаціями;
- робота щодо попередження злочинів, причиною яких є пияцтво, алкоголізм і наркоманія;
- здійснення загальних профілактичних заходів, щодо зміцнення правопорядку й попередження злочинів.

3. Діяльність, що пов'язана з дізнанням і розслідуванням злочинів (*слідча діяльність*).

Цей вид діяльності є ключовим для слідчих, дізнавачів, криміналістів. Характерними для неї є:

- знання основ кваліфікації злочинів, тактики й методики розкриття й розслідування злочинів;
- організація роботи з розслідування конкретних видів злочинів;
- тактичні прийоми проведення слідчих дій, спеціальні знання з техніки, мистецтва з метою розслідування й розкриття злочинів;
- установлення психологічного контакту з різноманітними людьми;
- організація, проведення й фіксування слідчих дій;
- уміння кваліфіковано застосовувати технічні й криміналістичні способи.

Для цього виду професійної діяльності характерний широкий кругозір, великий обсяг знань, інтенсивність розумової діяльності, що пов'язана зі збором доказів злочину в умовах психологічного протистояння з підозрюваним.

4. Діяльність, що пов'язана з особливими умовами (*екстремальна діяльність*).

Цей вид діяльності характерний для підрозділів спеціального призначення ("Беркут", "Сокіл" та ін.). Загальною

є діяльність в екстремальних ситуаціях, що потребує крайньої напруги психічних і фізичних ресурсів в умовах протистояння, високого рівня ризику й відносного дефіциту часу.

5. Діяльність охоронних підрозділів (*охоронна діяльність*), яка спрямована на охорону матеріальних цінностей державної й приватної власності. Основний її зміст полягає в:

- ретельному спостереженні за об'єктами, що охороняються й припиненні зазіхань на майно, що охороняється;
- затриманні осіб, які намагаються незаконно винести матеріальні цінності з об'єктів охорони;
- вимаганні від посадових осіб дотримання правил, що забезпечують безпеку матеріальних цінностей;
- застосуванні фізичної сили, зброї й спецзасобів у випадку опору з боку правопорушника при його затримці.

Дуже часто охорона матеріальних цінностей проходить в умовах ізоляції й тривалої напруженості, пов'язаної з можливістю несподіваного злочинного зазіхання на об'єкти, що охороняються.

6. Діяльність чергових частин і служб, яка пов'язана з екстремним одержанням повідомлень про злочини, стихійні лиха та інші надзвичайні події, з ухваленням рішення, його реалізацією й контролем за виконанням (*диспетчерська діяльність*).

Цим видом діяльності зайняті працівники чергових частин міліції, включаючи службу "02". Специфічним змістом діяльності є:

- вивчення кримінальної ситуації в районі;
- забезпечення координації й взаємодії сил і засобів ОВС та інших правоохоронних органів, а також військових частин і підрозділів МНС (Міністерства з надзвичайних ситуацій);
- організація роботи слідчо-оперативних груп з розкриття злочинів по "гарячих слідах";
- використання оперативних, криміналістичних та інших обліків, інформаційно-пошукових систем у розкритті злочинів;
- застосування тактичних прийомів і методів організації роботи щодо припинення, запобігання й розкриття правопорушень та злочинів;
- кваліфікування протиправних дій затриманих осіб;
- проведення дізнання й невідкладних слідчих дій;
- профілактична робота з доставленими й затриманими;
- розгляд пропозицій і скарг громадян.

7. *Адміністративно-наглядова діяльність*, яка пов'язана з контролем громадського порядку на дорогах, вулицях, у транспортних засобах. Вона характерна для патрульно-постової служби, дорожньо-патрульної служби ДАІ, муніципальної міліції. Загальним є й спостереження й припинення порушень правопорядку в громадських місцях. Змістом діяльності є:

- кваліфікація протиправних діянь у сфері забезпечення громадського порядку;
- застосування заходів адміністративного попередження, припинення й стягнення;
- своєчасне застереження громадян від вчинення протиправних дій;
- спостереження за місцями, які є найбільш сприятливими для вчинення злочинів;
- виявлення антигромадських груп неповнолітніх,

установлення місць їхньої концентрації;

- виявлення безпритульних дітей та підлітків.

Перший етап наших досліджень виявив наступні результати:

1. *Способи допомоги з боку практичних психологів ОВС, які на думку працівників оперативно-розшукового виду діяльності є необхідними або зайвими. Зайвою працівники оперативно-розшукових підрозділів вважають участь психолога*

- при аналізі оперативної обстановки або криміногенних факторів;
- практично всі не вважають необхідною допомогу психолога в складанні службових документів;
- у питаннях застосування (у тому числі й потайного) технічних засобів;
- у проведенні обшуку.

Вітають участь психолога (участь психолога бажана):

- у проведенні впізнання злочинця жертвою або свідком;
- у підвищенні своїх знань в області взаємодії з різними верстами населення;
- у процесі складання психологічного профілю розшукуваного злочинця;
- у проведенні випробувань на «детекторі неправди».

2. *Способи допомоги з боку практичних психологів ОВС, які на думку працівників слідчого виду діяльності є необхідними або зайвими. Недоцільним вважають участь психолога:*

- у питаннях застосування технічних засобів;
- при складанні службових документів;
- у випадках психологічного впливу на працівників і членів їх родини з боку учасників слідчого процесу;
- при кваліфікації злочину;
- при відтворенні обставин події на місці злочину.

Вважають допомогу психолога необхідною у випадках:

- коли є необхідність використання спеціально обладнаних кімнат для проведення допитів малолітніх жертв і свідків;
- при проведенні впізнання злочинця жертвою або свідком злочину;
- отримання додаткових психологічних знань в області взаємодії з різними верстами населення, психологічного впливу на людей і встановлення психологічного контакту;
- складання психологічного профілю розшукуваного злочинця;
- проведення випробувань на «детекторі неправди».

3. *Способи допомоги з боку практичних психологів ОВС, які на думку працівників профілактичного виду діяльності є необхідними або зайвими. Вважають участь психолога небажаною:*

- у питаннях внутрішньо сімейних взаємин.

Вітають участь психолога:

- при прийомі громадян;
- у питаннях взаємодії з різними громадськими організаціями;
- при отриманні додаткових психологічних знань області взаємодії з різними верстами населення, а також в області впливу на людей;
- в урегулюванні конфліктів між сусідами в даному районі.

4. *Способи допомоги з боку практичних психологів ОВС, які на думку працівників екстремального виду діяльності є необхідними або зайвими. Вважають, що психолог потрібен:*

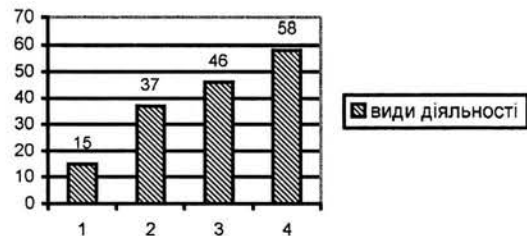
- для постійної психологічної підтримки індивідуальної та колективної бойової готовності;
- для зняття стресових й афективно-шокових станів, що із великою ймовірністю виникають при виконанні ризиконебезпечних завдань;
- при роботі з кандидатами на посаду в складі даного спеціального підрозділу;
- при проведенні різних тренувань.

Таким чином, ефективність використання фахівців Центрів практичної психології при УМВС України в областях представниками вищевказаних основних видів діяльності в межах ОВС може мати наступний вигляд (див. рис.).

Підсумовуючи, наголосимо деякі шляхи підвищення ефективності діяльності Центрів практичної психології при УМВС України в областях:

1. З огляду на специфіку роботи фахівця-психолога, необхідно забезпечити йому більш тісний контакт із працівниками райвідділів. Для цього необхідно *організувати повсякденні робочі місія психологів у райвідділах.*

2. В міліції існує багато відмінних одна від одної спеціальностей, тому треба будувати повсякденну діяльність психолога тільки з урахуванням специфіки конкретного підрозділу, з яким відбувається взаємодія. Для цього необхідно *проводити всі заходи окремо в кожному підрозділі (службі).*

Рисунок - Ефективність використання фахівців Центрів практичної психології при УМВС України в областях представниками основних видів діяльності в межах ОВС

Примітка: 1 - Оперативно-розшукова діяльність; 2 - Слідча діяльність; 3 - Профілактична діяльність; 4 - Екстремальна діяльність.

3. Дуже багато практичних працівників мають потребу в додаткових психологічних знаннях. Для надання їм допомоги в вирішенні цих питань необхідно *збільшити кількість часу для психологічної підготовки практичних працівників ОВС.*

4. Для більш координованої роботи всіх психологів ОВС бажано *виведення з підпорядкування обласних поліклінік УВС психологів Центрів психіатричної допомоги й підпорядкувати їх Центрам практичної психології при УМВС України в областях.*

5. Для практичних психологів, що вирішують проблеми психопрофілактики, необхідно *обладнати спеціалізовані кабінети, які повинні перебувати поза територією органу або підрозділу внутрішніх справ.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Основные виды деятельности и психологическая пригодность к службе в системе органов внутренних дел:

Справочное пособие /Под ред. Б.Г. Бовина, Н.И. Мягих, А.Д. Сафронова. -М.: НИЦПМО МВД России, 1997. -44 с.

Надійшла до редколегії 29.11.2004

РОМАНЕНКО О.В. СОЦИАЛЬНЫЕ УСТАНОВКИ ПЕРСОНАЛА ОВД ОТНОСИТЕЛЬНО МЕРОПРИЯТИЙ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ИХ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрены социальные установки специалистов основных видов деятельности в пределах ОВД относительно различных способов помощи со стороны Центров практической психологии при УМВД Украины в областях в их профессиональной деятельности.

***

ROMANENKO O.V. THE INTERIOR AFFAIRS ORGANS SOCIAL DECISIONS CONCERNING THE MEASURES FORWARDS, THE PSYCHOLOGICAL ACCOMPANIMENT OF THEIR OPERATIVE-SERVICE ACTIVITY

The article examines the social decisions of the specialists in the main kinds of the Interior affairs organs activity forwards different kinds of assistance by the Practical Psychological Centers at the National Interior Affairs University of Ukraine in the regions of their professional activity.

С.М. ЧОРНИЙ

УМНСУ в Херсонській області

УДК 159.9.07:355.588(477)

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ УКРАЇНИ

Проаналізована організація професійної підготовки працівників МНС України, надані міркування з приводу доцільності і ефективності існуючої структури психологічної підготовки та пропозиції щодо її покращення.

Професійна підготовка працівників підрозділів МНС України організовується і проводиться відповідно до вимог Конституції України, Законів України "Про освіту", "Про професійно-технічну освіту", постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку комплектування та професійної підготовки основного особового складу аварійно-рятувальних служб і типової форми контракту, що укладається з рятувальниками під час прийняття їх на роботу", Тимчасової настанови з організації професійної підготовки працівників органів управління та підрозділів МНС України, інших законодавчих актів та нормативно-правових документів МНС України.

Основними завданнями професійної підготовки працівників аварійно-рятувальних підрозділів (згідно Тимчасової настанови) є:

- оволодіння необхідними знаннями, вміннями і спеціальними навичками для успішного виконання професійно-службових завдань;
- формування особистих високих моральних якостей, почуття колективізму, товариської взаємодопомоги, відповідальності за виконання службового обов'язку;

- виховання самовладання, витримки і психологічної стійкості до роботи в екстремальних умовах;
- навчання вмілому виконанню професійно-службових обов'язків за профілем служби у суворій відповідності вимогам статутів, настанов і правил безпеки праці;
- вдосконалення навичок керівного складу в організації навчання і виховання підлеглих.

Професійна підготовка співробітників МНС включає в себе наступні організаційні види навчання: первинну (курсіву) підготовку; здобуття певного освітньо-кваліфікаційного рівня у вищих навчальних закладах МНС України; перепідготовку; спеціалізацію; підвищення кваліфікації (розширення профілю); стажування; службову підготовку; самостійну підготовку; навчання в аспірантурі, ад'юнктурі, докторантурі.

Безпосередньо в підрозділі за місцем служби з особовим складом чергових караулів проводиться один з видів навчання – службова підготовка.

Службова підготовка проводиться для підтримання в постійній готовності працівників аварійно-рятувальних